

Pedagogisch medewerkers vervullen een belangrijke rol bij verhoging van de educatieve kwaliteit van kinderopvang. Zij kunnen zorgen voor gesprekken die kinderen aanzetten tot denken en praten. De kern van deze gesprekken is: ze duren langer dan gewoonlijk, de deelnemers aan het gesprek hebben een (min of meer) gelijkwaardige rol en er wordt samen flink nagedacht en geredeneerd. | Kees Broekhof

Meer grip op educatieve kwaliteit

Ryan (3 jaar) komt binnen en wijst trots op zijn nieuwe t-shirt: Kijk! Kristie, pedagogisch medewerker op de groep reageert direct: 'O, je hebt een nieuw t-shirt, mooi! Wat voor kleur heeft-ie?'

Kristie veronderstelt dat zij Ryan zo de kleuren leert. Maar Ryan leert de kleuren helemaal niet op deze manier, hij druipt teleurgesteld af. Kennelijk vindt Kristie de kleur van zijn t-shirt belangrijker dan die prachtige vlinder die erop staat. Kristie heeft een pedagogische en didactische kans laten liggen.

Deze scene is illustratief voor veel interactiemomenten in de kinderopvang. De vraag 'Wat voor kleur heeft het?' is waarschijnlijk de meest gestelde vraag aan peuters in de opvang. We noemen zo'n vraag een voorbeeld van taaltoetsende interactie: de vraag toetst uitsluitend of een kind in staat is om de juiste kleur te noemen. Dat lukt, of het lukt niet.

Hoe dan ook, het kind leert er niets van. Het is een zo schamele interactie dat je het niet eens een gesprek kunt noemen. Het kind wordt bovendien miskend in zijn eigenheid: het wil praten over dat prachtige t-shirt, over de vlinder, over oma die hem dit shirt cadeau heeft gedaan. Maar Kristie vindt de kleuren belangrijker. Zonder het te beseffen is ze de kinderen in haar groep aldoor aan het toetsen: wat

voor kleur is dit, hoe heet dit dier ook al weer, de hond is niet groot, maar k...?

Nu is toetsen op zich niet erg, je wilt tenslotte weten waar de kinderen staan in hun ontwikkeling. Maar het is een misvatting om te denken dat kinderen hiervan leren. Om kinderen te laten leren hebben we geen taaltoetsende, maar taalstimulerende interacties nodig. Dat is een essentieel facet van de educatieve kwaliteit van de kinderopvang.

Educatieve kwaliteit

We lezen in rapportages over de kwaliteit van de kinderopvang dat de educatieve kwaliteit in onze sector niet optimaal is. Dat is al jaren het geval. In de meest recente rapportage van de Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (LKK, 2019) staat: 'De gemiddelde educatieve kwaliteit is in alle opvangtypen duidelijk lager dan de emotionele kwaliteit'.

Een positieve ontwikkeling is weliswaar

dat de kwaliteit van de kinderopvang sinds 2008 'gestaag' is gestegen, maar de stijging van de educatieve kwaliteit is 'minder groot dan voor de emotionele proceskwaliteit'. Dat is zorgelijk, want de verwachtingen van de kinderopvang zijn hooggespannen: het verplichte aanbod van 16 uur kinderopvang per week is nadrukkelijk bedoeld om achterstanden bij kinderen te verminderen. Dat zal alleen lukken als de educatieve kwaliteit op orde is. Hoe komt het toch dat het zo lastig lijkt om grip te krijgen op die educatieve kwaliteit? Wat is educatieve kwaliteit eigenlijk precies? Van de meetinstrumenten die in het LKK-rapport genoemd worden, geeft de CLASS de meest concrete aanknopingspunten voor een antwoord op deze vraag. Educatieve kwaliteit bestaat bij dit instrument uit drie componenten: begripsontwikkeling bevorderen (faciliteren van ontwikkeling), de juiste feedback geven (kwaliteit van feedback) en de taalontwikkeling stimuleren.

'Om kinderen te laten leren hebben we geen taaltoetsende, maar taalstimulerende interacties nodig.'

Educatieve kwaliteit (CLASS) in schema

Begripsontwikkeling bevorderen

- Leren faciliteren (bijv. leerkanalen creëren, meedoen)
- Cognitieve ontwikkeling stimuleren (bijv. informatie geven, denken stimuleren)
- Kinderen actief betrekken

De juiste feedback geven

- Scaffolding (bijv. hints geven, ingaan op opmerkingen)
- Informatie geven (bijv. informatie toevoegen, begrippen uitleggen)
- Aanmoedigen en bevestigen (bijv. individuele feedback op proces en inspanning)

Taalontwikkeling stimuleren

- Gevorderd taalgebruik (bijv. academische taal, laagfrequente woorden)
- Taalgebruik ondersteunen (bijv. ingaan op reacties, open vragen)
- Herhalen en uitbreiden (bijv. taal toevoegen)
- Handelingen benoemen

> De CLASS-lijstjes lijken vanzelfsprekender dan ze zijn. Er zullen heel wat pedagogisch medewerkers zijn die zeggen: dat doen we toch al? Het is waar dat er bijvoorbeeld geregeld activiteiten georganiseerd worden waarin kinderen kansen krijgen om te leren. De vraag is echter in hoeverre die leerkanalen daadwerkelijk verzilverd worden. De materialen voor een ontdekactiviteit rond drijven en zinken zijn zo gepakt. Maar hoe vindt het gesprek plaats? Hoe zet de pedagogisch medewerker de kinderen aan het denken? Hoe reageert zij als de kinderen geen antwoord geven? Hoe helpt zij de kinderen redeneren zonder alles voor te zeggen (scaffolding)? Hoe vraagt zij door op een reactie? Welke begrippen benadrukt zij in het gesprek? Dat is de hogeschool van educatieve kwaliteit. Het blijkt niet eenvoudig te zijn om de omslag te maken van taaltoetsende interacties naar een praktijk waarin interacties van deze kwaliteit standaard zijn. Maar die omslag is wel nodig om de kinderen op een hoger niveau te brengen in hun cognitieve ontwikkeling.

Je kunt het leren

Interacties van hoge educatieve kwaliteit zijn niet voorbehouden aan georganiseerde 'leeractiviteiten', maar kunnen spontaan plaatsvinden en ook op initiatief van het kind. De kern van deze gesprekken is: ze duren langer dan gewoonlijk, de deelnemers aan het gesprek hebben een (min of meer) gelijkwaardige rol en er wordt flink nagedacht en geredeneerd.

De Engelse benaming voor dit type gesprekken is: *sustained shared thinking*, langdurig gezamenlijk denken. Deze benaming komt van een Britse onderzoeksgroep aan Oxford University die, onder leiding van professor Cathy Sylva, de principes van dit type gesprekken en de effecten ervan op de ontwikkeling van kinderen al in 2004 in kaart heeft gebracht. In het Nederlands noemen we het 'samen doordenken'. Het goede nieuws is dat je het realiseren

van educatieve kwaliteit kunt leren. Kinderopvangorganisatie SDK in Dordrecht begon in het voorjaar van 2017 met een professionaliseringstraject voor pedagogisch medewerkers dat specifiek gericht was op het verbeteren van de educatieve kwaliteit.

'Wij hebben hoge ambities voor kinderen met achterstanden en de ambities van dit traject pasten daar precies bij', zegt SDK-directeur Jeroen Nusteling. 'Ook vinden we het belangrijk om gebruik te maken van de kennis en ervaring die de wetenschap te bieden heeft.'

In overleg met het management van SDK wordt in 2017 een kleine, ambitieuze groep van pedagogisch medewerkers geselecteerd voor deelname aan het traject 'TOP-VVE'. De kern van dit traject, ontwikkeld door Vinci Toponderwijs, bestaat uit scholingsbijeenkomsten, coaching op de werkvloer en een professionele leergemeenschap (plg).

Het project heeft twee jaar geduurd. De resultaten, onafhankelijk gemeten door Universiteit Utrecht, kunnen uitzonderlijk genoemd worden: na twee jaar ligt de educatieve kwaliteit in de drie deelnemende groepen ruim boven het landelijk gemiddelde.

Succesfactoren

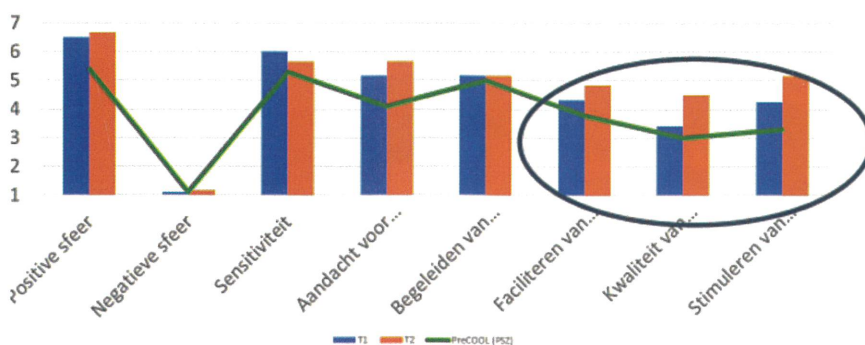
Karin van der Graaf, locatiemanager bij SDK, kijkt met genoegen terug op het TOP-VVE-traject. Het cyclisch werken is volgens haar de belangrijkste succesfactor: 'Training door echte experts, dan het geleerde toepassen in de praktijk en vervolgens in de plg daar samen op reflecteren. Iedere keer die cyclus doorlopen zorgt ervoor dat je continu bouwt aan kennis en ervaring. De plg zorgt voor professionele verdieping en voor een gevoel van gezamenlijkheid, dat is ontzettend belangrijk.'

De pedagogisch coach speelt een belangrijke rol in dat proces. Dat wordt beaamd door Linda van de Veerdonk, die deze rol had tijdens het traject: 'Omdat je als coach betrokken bent bij alle onderdelen van het traject, kun je dieper op de onderwerpen ingaan tijdens de plg en mensen stimuleren om uitgebreider te reageren. En tijdens de coaching op de werkvloer kun je daar dan weer op doorgaan.'

Wat zie je nu op de groepen die hebben deelgenomen aan het TOP-VVE-traject?

Van de Veerdonk: 'Ik zie veel meer betrokkenheid van de kinderen en van de medewerkers.'

Ontwikkeling educatieve kwaliteit kinderopvang op drie groepen in Dordrecht versus landelijk gemiddelde scores gemeten in het PreCOOL-onderzoek.

Kwaliteit kinderopvang gemeten met CLASS. Groene lijn: landelijk gemiddelde scores (PreCOOL data); blauwe staafjes: resultaten eerste meting drie groepen van SDK, ongeveer een half jaar na de start van TOP-VVE; oranje staafjes: resultaten tweede meting, twee jaar na de start. Scores aan de rechterzijde van de grafiek geven de ontwikkeling van de educatieve kwaliteit weer. Toelichting: een score onder 3 is laag; een score vanaf 3,25 is 'effectief'; een score vanaf 6 is hoog, maar komt in de praktijk nauwelijks voor.

kenheid bij de kinderen. De gesprekken zijn diepgaander. Er wordt geen programma afgedraaid, er is echt tijd om dieper op iets in te gaan. In het begin bereidden de pedagogisch medewerkers dit heel grondig voor, bij georganiseerde activiteiten. Maar na verloop van tijd ging het steeds spontaner, nu zie je dit soort gesprekken ook tijdens het eten. Het mooie is ook dat nieuwe kinderen op de groepen dit gedrag overnemen, die beginnen ook zelf een gesprek.'

En de andere groepen, die niet hebben deelgenomen aan het traject?

Van der Graaf: 'We hebben voor hen ook scholing georganiseerd, grotendeels intern, met de kennis die we hebben opgedaan. De opbrengst daarvan is nog niet optimaal, maar dat traject loopt nog. De corona-maatregelen maken het ook moeilijker om een goede interactieve training te organiseren. Er is dus nog wel wat werk te verzetten.'

Andere plaatsen

Op andere plaatsen waar werd en wordt gewerkt met TOP-VVE is het beeld vergelijk-

baar. Metingen met de CLASS laten zien dat ook daar de frequentie en de kwaliteit van de gesprekken met de kinderen toeneemt. Maar dat is niet alles. Ook het professionele bewustzijn van de pedagogisch medewerkers neemt toe. Zij zijn zich meer dan voorheen bewust van hun belangrijke en complexe taak: niet alleen veiligheid en ondersteuning bieden, maar ook zorgen voor uitdagende activiteiten en gesprekken, die kinderen aanzetten tot denken en praten. De beroepstrots die zij daarbij voelen is gerechtvaardigd, want door die complexe taak goed uit te voeren, maken ze een verschil voor de kansen die de kinderen later in hun leven zullen krijgen. De ervaringen in Dordrecht laten ook zien dat het verhogen van de educatieve kwaliteit aanzienlijke inspanningen vereist. Educatieve kwaliteit gaat niet vooruit met 'tips en trucs', maar met doordacht, ambitieus beleid en goed onderbouwde professionalisering.

O ja, en hoe leren kinderen nu wél de kleuren? Gewoon door de namen ervan te horen en te gebruiken op momenten die

zich daar op een natuurlijke manier voor lenen. Tijdens het mengen van verschillende kleuren verf of ecoline, bijvoorbeeld, maar ook tijdens het drinken uit bekertjes met verschillende kleuren.

Kees Broekhof werkt als taalexpert bij Sardes. Hij is betrokken bij Vinci en TOP-VVE als concept-ontwikkelaar en trainer. Meer informatie: www.vinci-toponderwijs.nl

Literatuur

- Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang (2019), Ontwikkelingen in de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang. Gecombineerde metingen 2017-2019. Utrecht: Universiteit Utrecht / Sardes.
- Sylva, K., Melhuish, E.C., Sammons, P., Siraj, I., & Taggart, B. (2004). *The Effective Provision of Pre-School Education (EPPE) Project: Technical Paper 12 - The Final Report: Effective Pre-School Education*. London, UK: DfES / Institute of Education, University of London.
- Siraj-Blatchford, I., & Sylva, K. (2004). *Researching pedagogy in English pre-schools*. *British Educational Research Journal*, 30 (5), 713-730.